

майже п'ять тисяч картин (вдумаймося лишень в арифметику: скільки це праці!) для світової культури важко оцінити всебічно у форматі газетної публікації. Та й рано підбивати підсумки творчої діяльності Майстра: зустрівши 80-ту весну, він продовжує являти людству нові світи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хаварівський Б. Я – серед вас...[Текст] Іван Марчук і Тернопільщина: фотокнига. Кн. 1/ Б. Хаварівський, О. Снітовський. – Тернопіль: Терно-граф, 2013. – 231 с.: іл.
2. Вчора, сьогодні...завжди /Іван Марчук – Макарів:Софія, 2016. - 112с.
3. Художник Іван Марчук: "Моя найбільша мрія — ніколи не бачити нещасних людей" Євгенія Олійник 19 липня 2013. http://gazeta.dt.ua/CULTURE/hudozhnik-ivan-marchuk-moya-naybilsha-mriya-nikoli-ne-bachiti-neschasnih-lyudey-_html
4. Олександр Климчук. «Я єсмь...» (Іван Марчук). — Київ: Український письменник, 2013. – 500с.
5. Іван Марчук: «Я міг би розмалювати небо і не повторитися» // Вільне життя плюс, № 37 (15045), 15.05.2009
6. Іван Марчук: «На цій території ніколи не проростав нормальний талант. Бо держава є його могильником» // Голос України, № 84 (5084), 12.05.2011, с. 8-9

Паньків У.

Науковий керівник– доц. Ятищук О.В.

ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТНОСТІ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ XIX СТ. НА ОСНОВІ ЕТНОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Актуальність дослідження. Молодь складає невід'ємну частину соціальної системи, що виконує особливу роль у процесі розвитку людства. Вона, як органічна частина суспільства на кожному етапі його розвитку виконує інтеграційні функції, об'єднуючи і розвиваючи досвід попередніх поколінь, сприяючи соціальному прогресу. Проте, як і у всіх вікових соціальних категоріях в молодіжному середовищі існує поняття конфлікту, який виступає як спосіб міжособистісної і між групової взаємодії.

Безконфліктного розвитку соціальних систем не існує, тому, проблематика конфлікту є однією з найактуальніших. Соціальне самопочуття молоді завжди було одним із головних показників розвитку суспільства, а проблеми конфліктної соціальної взаємодії у цій віковій групі були присутні завжди, однак регулювалися громадою на кожному з історичних періодів по різному.

Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати труднощі та проблеми. Серед них є традиційні – кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї. Вирішення багатьох проблем залежить від факторів соціального життя. Йдеться про вибір професії, життєвого шляху, самовизначення, професійну мобільність. Не менш актуальними є здоров'я, освіта молоді, спілкування її з дорослими й однолітками. Ми пропонуємо ґрунтовно розглянути конфліктну складову молодого покоління через призму аналізу соціальної структури, політичного, економічного, соціального й духовного життя суспільства.

Таким чином, молодь є рушійною силою процесу розвитку суспільства, яка потребує участі всіх елементів соціальної системи в її формуванні та спрямованості на піднесення шляхом прогресу. Саме ґрунтовне дослідження проблеми конфліктності серед молоді на основі етнографічних матеріалів і використовуючи методи історизму та історичної ретроспективи дає можливість зовсім по іншому поглянути на цю проблему і визначити чи її значущість.

Метою статті є дослідити проблему конфліктності в молодіжному середовищі української сільської громади XIX століття на основі етнографічних матеріалів. А також аналіз проблем сумісності методологій етнографії і конфліктології у вирішенні конфліктів серед молоді.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що питанню конфліктності у молодіжному середовищі сучасною наукою приділялася певна увага. Вивченням проблем виникнення та подолання конфліктів присвячено роботи багатьох українських та зарубіжних психологів та соціологів, серед яких Н.В. Грішина [1], О.А. Донченко [2], М.І. Пірен [3], Т.М. Титаренко [4], А.Я. Анцупов [5], І.С. Ворожейкін [6], які сформували різні підходи до запобігання та виходу із конфліктних ситуацій. Проте найбільшу цінність для нас мають дослідження з цієї проблеми істориків та етнографів, що відображають особливості взаємодії молодіжних груп в українській та російській сільських громадах і її значення в історичному розвитку.

Одним із перших виокремив особливі поведінкові аспекти молоді як соціальної групи Т.А. Бернштам. У своїй праці «Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начало XX века. Половозрастной аспект традиционной культуры» він розкрив соціальний статус молоді у сільській громаді та особливості між групових взаємодій [7]. Вартим уваги, на наш погляд, є етнограф В. Боржковський, який у праці ««Парубоцтво» как особая группа в малорусском сельском обществе» виокремив соціальний статус парубків в українській сільській громаді та окреслив основні види міжособистісних конфліктів в цій групі [8].

Серед сучасних українських етнографів варто відзначити О. Кісь, яка у своїх численних працях сформувала особливий підхід до визначення молодіжних конфліктів і ґрунтовно розробила саме їх

гендерний аспект. Так, у праці «Українська сільська молодь у дзеркалі гендерних відмінностей» авторка визначила юність, як культурно-історичний феномен, який можна збагнути лише крізь призму вікового символізму, тобто системи уявлень та образів, у яких культура сприймає, осмислює і легітимізує життєвий шлях індивіда і вікову стратифікацію суспільства [9, с.52-54].

Сварку, в якості специфічного прояву конфліктності серед молоді у російських селян вивчає в наш час дослідниця з Петербургу А.М. Кушкова. Вона вперше запропонувала модель опису повсякденної сільської сварки в молодіжному середовищі, визначила періоди підвищеної конфліктності і висвітлила найбільш традиційні способи вирішення таких конфліктів [10].

В останні десятиліття серед російських дослідників в рамках етнології і культурології активно вивчається феномен кулачного і палочного бою, а також причини побутових бійок серед росіян, в тому числі в молодіжному середі вищі. Цікаві дослідження в цьому плані презентують А.К. Базлов, [11] В.М. Горбунов [12], Щепанская [13].

Підсумовуючи огляд історіографії праць із досліджуваної проблеми, вважаємо за необхідне констатувати наступне. За період вивчення історії проблеми конфліктів в молодіжному середовищі нагромаджено певну кількість в основному наукової соціологічної і психологічної літератури, що тим чи іншим чином є дотичною до різних аспектів досліджуваної проблеми. Однак вона не є систематично структурованою й цілісною, комплексно не розкриває проблему в цілому, тому недостатнє вивчення цієї проблеми вимагає подальшого її предметного дослідження, що сприяло б глибшому аналізу власне історичної обумовленості таких конфліктних проявів.

Перш ніж перейти до розгляду сутності проблеми, дамо визначення поняттю «конфлікт».

У науковій літературі, в публіцистиці поняття “конфлікт” трактується неоднозначно. Є чимало визначень суті цього поняття. Так, у буденному житті поняття “конфлікт” використовується стосовно широкого кола явищ — від збройних зіткнень, протистояння різних соціальних груп, міжособистісних розбіжностей аж до сімейних непорозумінь.

М. Пірен дає таке визначення: конфлікт — зіткнення, боротьба протилежних поглядів, форма вираження протиріччя; це взаємодія двох або більше суб'єктів, які мають взаємно виключні цілі, які реалізують їх на шкоду іншому (або за рахунок іншого) [3, с. 36].

Н. Гришина визначає конфлікт, за своєю суттю, як факт людського існування, як зіткнення протилежно направлених тенденцій в психіці окремої людини, у взаєминах людей, їх формальних і неформальних об'єднань, обумовлене невідмінністю поглядів, позицій, цілей [1, с. 23].

Конфлікти є частиною нашого буття. Незалежно від того, наскільки ми хочемо вберегти нашу молодь від конфліктів, вона обов'язково стикається з ними у реальності. Конфлікти можуть виникнути у будь-якій сфері їх життєдіяльності. Але молодим людям слід пояснити, що конфлікт не завжди дає негативний досвід, вони повинні знати: конфлікт може сприяти змінам, позитивним змінам. Конфлікт має соціальну природу, оскільки учасниками конфлікту завжди є люди або певні соціальні групи та спільноти. Конфлікти є джерелом змін, що відбуваються у суспільстві, розвиток якого є безперервним процесом виникнення та розв'язання різноманітних суперечностей особистостей та соціальних груп. Саме внаслідок конфліктів суспільні відносини стають більш мобільними, динамічними, здатними до модернізації та оновлення, адже відкидаються застарілі норми мислення та поведінки людей. Молодіжні конфлікти можуть залишатися традиційними конфліктами батьків і дітей і не виходити за межі приватних практик, в основному пов'язаних зі стратегіями виховання батьками і опором дітей. Але можуть набувати форму більш фундаментального протистояння інноваційних способів самореалізації молоді, що живе в інших соціальних умовах, інституційним, а отже, нормативним і адаптивним способам самореалізації, що відстоюються інститутами соціалізації.

Щоб зрозуміти основні причини виникнення конфліктів в молодіжній громаді українського села XIX ст., варто з'ясувати, що взагалі являли собою парубочі та дівочі громади. Громади були одним із різновидів гуртувань молоді, які виступали важливими осередками соціалізації молодих людей. Прийняття до громад свідчило про перехід до нового соціального етапу життя підлітка та наділяло його обсягом певних цивільних прав та обов'язків [14, с. 1].

Прикметною рисою парубочтва/дівоцтва як соціально-вікової категорії було суттєве розширення особистої свободи та зниження міри контролю за поведінкою молоді зі сторони дорослих. З іншого боку, зберігалась загальна підпорядкованість усіх неодружених молодих людей батьківській/материнській волі.

Соціально-побутові функції молодіжних громад були достатньо різноманітними. Є три основні напрями їхньої діяльності: 1) врегулювання стосунків із місцевою владою; 2) налагодження в селі нормативного життя, насамперед, вирішення конфліктів між парубками, молодіжними громадами й мешканцями села; 3) організація в селі урочистостей, церковних процесій, святкувань храмового дня, Великодня, вітання хазяїв з Різдом та Новим Роком, колядування, щедрування тощо [15, с. 4].

Отже, розуміємо, що такі молодіжні громади давали право молодим людям уже самостійно відповідати за свою поведінку і вчинки. Саме тому, на них покладалося завдання врегульовувати конфлікти не лише всередині своєї вікової групи, але і між всіма групами села. Таким чином спрацьовував принцип народної педагогіки і молодь на основі вже власного соціального досвіду

виробляла припустиму для громади модель поведінки.

Як зазначав видатний дослідник традиційної української культури Хв. Вовк [16], у кінці XIX – першій половині XX ст. парубочі й дівочі молодіжні об'єднання (громади) були головним інститутом організації дозвілля молоді та регулювання її дошлюбних стосунків, хоч їхні функції цим не обмежувалися. За наданими автором відомостями, кожне з цих товариств мало свого вождя в особі отамана чи отаманки. На чолі дівочої громади стояла старша дівка – «та, котра вела порядок між дівчатами»; називали її отаманшою. На чолі парубочої громади був старший парубок – отаман. Отаман та отаманша були довіреними представниками своїх громад, вони залагоджували сварки, влаштовували забави та мали вирішальний голос у прийнятті нових членів [17].

Сперечатися з отаманшею при бесіді гостям не дозволялося. З дівчат рідного села на це могла наважитися лише та, що сама хотіла зайняти її місце. Якщо «група підтримки» у неї виявлялася більш ваговою за рахунок включення в неї сільських дівчат, що користувалися популярністю серед хлопців, то вона цілком могла добитися успіху у своєму прагненні стати отаманшею. Колишній отаманші з тих пір доводилося переживати лише почуття приниження, що не дозволяло їй носа показувати в хаті, де збиралась громада. У конфлікті між згуртованою молодіжною групою й особистістю навіть дуже амбіційної сільської «отаманші» виграш завжди залишався за групою. До з'ясування відносин через лідерство (або через хлопця) за допомогою фізичної сили діло, в умовах традиційного села, ніколи не доходило [18].

За свідченнями дослідників Степової України, молодіжні громади Одещини, як і на всій території України, мали своєрідний неписаний статут, очолювалися виборними особами, із наданням їм функцій керівників організації і проведення дозвілля. Дівчата і хлопці мали свої окремі ватаги. На Одещині голову парубочої громади називали отаманом. У центральних регіонах України дівчата та парубки також щороку вибирали «березу». Інколи найвправніші обиралися кілька років поспіль. Вибори влаштовували найчастіше перед Різдом. Як і в інших регіонах, на Одещині також обирали тих, хто знав найбільше колядок, щедрівок, вітань та вмів водити ватагу колядників [17].

Особливого роду конфліктна ситуація складалася на бесідах, вечірках або на літніх ігрищах через невинувато зарозумілу поведінку окремих дівчат. У подібних випадках хлопці за домовленістю з отаманшею влаштовували їй «бойкот». Приймавши бойкот, молодь домовлялася, що ніхто не буде запрошувати весь вечір зазнайку на танець, не стане виявляти їй ніяких знаків поваги, «щоб багато не задавалася». Це було груповим попередженням дівчині, що її поведінка не вкладається в припустимі серед молоді норми. Тільки правильно сприйнявши таке попередження, дівчина позбувалася від продовження приниження. Специфічні конфлікти, пов'язані з поведінкою деяких дівчиць під час традиційних вечорниць і грищ, можна було б позначити в сукупності як «гендерні конфлікти вечорниць і ігрищ» [18].

Важливо, що порядок на молодіжних зібраннях підтримувався авторитетом дорослих хазяїв хати, їхнім завданням було не допускати бійок на таких заходах. Уперше бесіди стали закінчуватися бійками вже в радянський час. Зазвичай билися хлопці одного села проти хлопців іншої або ж юнаки напали на випадкового відвідувача, якщо в нього не було приятеля з місцевих. Бійка могла бути запеклою, аж до хапання за коли. Ножі, щоправда, в бійках не використовували. «Пинать лежачого» теж було не прийнято. Але якщо до цього доходило, будь-яка дівчина або випадково присутня жінка могла припинити побиття, якщо накривала лежачого хлопця своїм тілом [19].

Такого роду конфлікти споконвічно стали носити характер межгрупових (одиначний випадковий відвідувач вечорниць теж сприймався як представник чужої групи) конфліктів, у яких приналежність до групи була жорстко пов'язана із проживанням її учасників у тому чи іншому селі. На літніх сільських іграх, між хлопцями різних сіл гострих групових конфліктів не виникало. Цьому перешкоджала присутність на гуляннях чималого числа дорослих і старих, у присутності яких девіантна поведінка молоді була неприпустима. І все-таки іноді старі на святкових гуляннях підбивали хлопців і навіть робили «ставки» на представників від свого села. Але в бійку це не перетворювалося. Хлопці повинні були боротися один з одним: переможцем уважався той, хто валив спритним рухом супротивника «на обидві лопатки» або спритним ривком розривав на ньому сорочку від коміра до поділу. Лише зрідка, рознімаючи хлопців, у конфлікт молоді втягувалися старші чоловіки, батьки сімейства [20].

Отже, на основі етнографічних матеріалів щодо дослідження проблем конфліктності в молодіжному середовищі української сільської громади XIX ст. можна стверджувати, що конфлікти були невідомою частиною молодіжного середовища. Причини конфліктів можна поділити на дві групи – внутрішньогрупові та міжгрупові. До внутрішньогрупових варто віднести такі як особиста неприязнь, змагальність між членами групи за лідерство, бажання самоствердитись, отримати певний статус, також варто віднести і майнову диференціацію в групі, яка була важливим чинником розподілу керівних позицій серед громади. Особливою причиною конфліктів є спроба завоювати партнера, це явище було серед всіх представників молодіжної громади. Слід відрізнити і гендерний чинник в молодіжній конфліктології. Адже дівочі конфлікти і парубочі мали певні відмінності і специфіку. Так, серед дівчат формою перебігу конфлікту найчастіше був бойкот, моральні цькування та осуд, а от серед парубків конфлікти часто виливалися у бійки із застосуванням фізичної сили. Також відмінним є те, що конфлікти між молоддю різних сіл мали місце переважно серед парубків. Спільною

ознакою двох видів було те, що, як правило, результат конфлікту залежав від «групи підтримки» його учасників. А у конфлікті між згуртованою молодіжною групою й особистістю виграш завжди залишався за групою.

До міжгрупових причин, тобто таких які визначаються впливом на молодіжну вікову групу представників інших груп, варто віднести маніпуляцію старших, навмисне нацькування з метою розваги, або особистої неприязні до цілої сім'ї молодшої людини, що вже являє собою ще складнішу групу власне міжсільських конфліктів.

Важко встановити чітку межу між власне молодіжними конфліктами і соціальними конфліктами серед громади всього села. Адже окрім деяких специфічних видів молодіжних конфліктів існували конфлікти, що випливали із соціальних конфліктів сімей та майнових груп у селі. В таких випадках доросла громада ставала не лише регулятором молодіжних конфліктів, але і породжувала їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришина Н. В. Психология конфликта. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 544 с.
2. Донченко О.А. Основи соціальної психології : навч. посіб. / О. А. Донченко, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова, П. І. Бублик; АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2008. – 496 с.
3. Пірен М. І. Основи конфліктології. – К., 1996. – 326 с.
4. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 373 с.
5. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 551 с.
6. Ворожейкин И.Е., Кибанов А.Я., Захаров Д.К. Конфликтология: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 240 с.
7. Бернштам Т.А. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начало XX века. Половозрастной аспект традиционной культуры. – Ленинград, 1988. – 277 с.
8. Боржковский В. «Парубоцтво» как особая группа в малорусском сельском обществе // Киевская старина. – 1887. – № 8.
9. Кісь О. Українська сільська молодь у дзеркалі гендерних відмінностей // Незалежний культурологічний часопис «Т». – № 24. «Покоління і субкультури». – Львів, 2002. – С.183-202.
10. А. Н. Кушкова. Сор в славянской традиции: на границе "своего" и "чужого" //Проблемы гуманитарного и социального знания: Сб. науч. работ. СПб., 1999. – Вып. 1. – С.121-129.
11. Базлов Г.Н. Деревенская артель кулачных бойцов-рукопашников (опыт реконструкции). По материалам северо-западной России. – М., 2002. – 27 с.
12. Горбунов Б.В. Традиционные рукопашные состязания в народной культуре восточных славян. – М., 2009. – 327 с.
13. Драки и браки: (сельские праздничные драки: по материалам поездок в Курскую, Псковскую, Новгородскую области в 1996-1997 гг.). //Материалы полевых этнографических исследований : Вып. 4. – Санкт-Петербург, 1998. – С.5 - 21.
14. Мазуркевич О. П. Сільські молодіжні громади як школа етикетного виховання / О. П. Мазуркевич // Культура України. – Випуск 43. – 2013. – С. 1–8.
15. Вареник О. Місце і роль парубочих громад у соціальному регулюванні / О. Вареник // law.univ.kiev.ua/images/.../conf2008_tdp_varenyk.pdf. С. 1–3.
16. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. – К., 1995. – 388 с.
17. Воролай О. Звичаї нашого народу: Етнограф. нарис. – К., 2005. – С. 31.
18. Павлюк С.П. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С. П. Павлюка (2-е вид.,перероб. і доп.). – К., 2004. – 365 с.
19. Сумцов Н. Ф. Досветки и посиделки // Киевская старина. – 1885. – Т. 13. Кн. 9. – С. 159.
20. Чернышев М. К. К вопросу о «парубоцтве», как особой общественной группе // Киевская старина. – 1887. – Т. 19. Кн. 11. – С. 491.

Хандрусь О.

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л. М.

УКРАЇНА І НІМЕЧЧИНА: ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ СЬОГОДЕННЯ

Німеччина належить до одного з провідних економічних партнерів України і займає першорядне місце у міжнародному співробітництві. Безумовно, для України є важливою співпраця з сильною та потужно економічною державою особливо сьогодні, коли складна нестійка економічна ситуація потребує зовнішньої допомоги та підтримки.

Економічний вимір українсько-німецьких відносин є актуальним. Насамперед з огляду на потребу фінансової допомоги Україні й позитивного сприйняття співробітництва українським споживачем. Однак існують і негативні аспекти співпраці, що в подальшому все ж матимуть наслідки. Перш за все, це створення досить потужної конкуренції національному виробнику на ринку товарів та послуг, що, в свою чергу, знижує рівень валового національного продукту (далі – ВВП). Також негативним для української економіки є маятникові міграції та «відплив умів», що погіршують демографічний фон країни.

Історіографічний та джерелознавчий аналіз засвідчує відсутність комплексного дослідження економічної сфери та побіжне торкання даного питання у сучасній науці. У праці Г. Харлан досліджено еволюцію українсько-німецьких відносин у контексті східноєвропейської політики ФРН [1]. Також деякі аспекти економічного співробітництва висвітлено у працях Р. Кривоноса [2], С. Сокола [3], та ін. Зауважимо, що у цих дослідженнях економічні відносини розглядаються в ключі політичного співробітництва.